

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE KADINLAR DÜNYASI

Ramiz KARABULUT¹

ÖZET

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki kadın tipler ve işlevleri incelenmeye çalışılmıştır. Amaç Türk edebiyatında hem hikâye türünün seviye kazanması, hem de Milli Edebiyat Hareketi (1911-1923)'ni başlatma ve yön verme konusunda önemli bir görevi yerine getirmiş olan yazarın hikâyelerinde kadın tiplerin hangi işlevlerle, hangi bakış açısıyla işlendiğini ortaya çıkarmaktır. Bilindiği gibi Türk toplumunda II. Meşrutiyet'e kadar sosyal hayatta kadınların varlıkları pek hissedilmez. Ancak II. Meşrutiyet'in İlanı (1908)'ndan sonraki özgür ortamda hızla çoğalan kadın dernekleri, gazete ve dergileri sayesinde Türk kadını sosyal ve siyasal hayatta yavaş yavaş varlık göstermeye başlamıştır. Bu durum edebî eserlere de yansımış, özellikle roman ve hikâye gibi türlerde varlığını hissettirmiştir. Bu bağlamda Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde kadınlar, değişik kişilik ve sosyal işlevlerle okuyucuya sunulmuştur. Bu kadınlar yaş durumu, kültür seviyesi, meslek grupları, sosyal statüleri ve zihniyet / dünya görüşlerine göre sınıflandırılarak hikâyelerdeki üstlendikleri işlevlere değinilmiştir. Ayrıca Ömer Seyfettin'in bütün hikâyeleri incelenmiş ve incelenen hikâyelerde ideal Türk kadını yerine ironik bir şekilde kadınların çoğunun pasif, içe dönük, cahil ev kadını tipleri oldukları tespit edilmiştir. Bu tespitten hareketle de Ömer Seyfettin'in görmek istediği ideal Türk kadını tipi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Millî Edebiyat Hareketi, Ömer Seyfettin, hikâye, kadın.

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr.
rkarabulut611@hotmail.com

WOMEN'S WORLD IN ÖMER SEYFETTİN'S STORIES

ABSTRACT

In this study, we try to examine the types of women and their functions in Ömer Seyfettin's stories. Ömer Seyfettin fulfilled an important duty both in the progress of the story as a genre in Turkish literature and to start and lead the National Literature Movement (1911-1923) and we aim find out the role of women in terms of their functions and viewpoints in his stories. As it is known, the presence of women in social life in the Turkish society had rarely been perceived until the Second Constitutional Period. However, in the free environment created with the declaration of the Second Constitutional in 1908, Turkish women slowly started showing their impact on social and political life thanks to the rapid increase in women associations, newspapers and magazines. The reflection of this situation can also be seen in literary works and felt especially in novels and stories. In this context, women in Ömer Seyfettin's stories were presented to the reader with various personal and social functions. These women were categorized according to their age, cultural level, occupational groups, social status and mentality / worldviews, and their functions in these stories are mentioned. In addition, all the stories of Ömer Seyfettin were analysed and it was determined that most of the women are ironically symbolize the passive, introvert and ignorant housewife type instead of the ideal Turkish woman. Considering this, the ideal Turkish woman type that Ömer Seyfettin desiderated was tried to be found out.

Key words: National Literature Movement, Ömer Seyfettin, story, woman.

GİRİŞ

Türk hikâye ve romanında kadın tipler, Millî Edebiyat Hareketi (1911)'ne kadar sosyal yönden oldukça zayıf ve silik kişilerdir. Milli Edebiyat Hareketi (1911-1923) ile birlikte sosyal hayatta varlık göstermeye başlarlar. Bunda elbette dönemin (II. Meşrutiyet: 1908 -1923) özgür ortamının payı büyüktür. Bu dönemde çok sayıda kadın dernekleri faaliyete geçmiş, bu derneklerin yayın organı olan çok sayıda kadın gazete ve dergileri yayın hayatına başlamıştır. Böylece bir taraftan edebiyat dünyasında kadın yazarların sayısı arttığı gibi, diğer taraftan Türk hikâye ve romanında da kadınların sosyal ve kültürel hayatta varlıkları görülmeye başlamıştır². Burada İhsan Raif, Halide Edib Adıvar, Şükufe Nihal Başar, Halide Nusret Zorlutuna, Müfide Ferit Tek vb. akla ilk gelen sanatçılardır... Diğer yandan Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Aka Gündüz (Enis Avni) gibi yazarların eserlerindeki kadına bakış açısı artık daha millî ve sosyal bir karakter arz eder. Bu bağlamda Ömer Seyfettin toplumlar için kadının önemini anlattığı “İnkılâplarda Kadınlar” adlı makalesinde Halide Edib Adıvar’ın *Yeni Turan* (1912) ve Müfide Ferit Tek’in *Aydemir* (1918) adlı romanlarını değerlendirmeye başlarken şöyle demektedir:

“İnkılâbın nuru bir cemiyete daima kadınların vasıtasıyla akseder. Roma’da bütün erkekler dinsiz iken Hıristiyanlık evvelâ kadınlar arasında yayıldı, neden sonra Avrupa muhitini sardı. Bizde Garp medeniyetinin ilk tecellileri de ilk defa kadınlar arasında belirmiştir. Kadınlara nispeten erkekler pek muhafazakârdırlar. Mesela Avrupa tarzında esvap giymeye evvelâ

² II. Meşrutiyet Dönemi’nde kadın dergi ve gazeteleri ve kadın yazarlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Polat, 2005: 42-46; Enginün, 2001: 269-281; Doğan, 2012: 141 -172.

kadınlar başladılar. Daha pantolon, ceket, yelek falan yokken haremelerde kadınlarımız bahusus saray kadınları o asrın Avrupa modasını takip ediyorlardı. Hâlâ vilâyetlerde birçok yerlerin erkek ahalisi Avrupa esvabını kabul etmedikleri hâlde kadınlar şalvarları falan atmışlar, Avrupa tarzında giyinmeye başlamışlardır (Polat, 2016: 791).”

Bu tespitin ardından Ömer Seyfettin’in hikâyeciliği ve hikâye kişileriyle ilgili önemli görülen bazı tespitlere yer vermek yararlı olacaktır. İnci Enginün, şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır:

“1908 yılında çıkan ilk hikâyelerinden "At" onun hikâyelerindeki temel özellikleri gösterir.

- 1. Yirminci Yüzyılda yaşama şuurı ve gerçekçilik*
- 2. Mazi ve kahramanlık hasreti*
- 3. Duru bir Türkçe*
- 4. Buruk bir mizah (Enginün, 2012: 435-436).”*

Nihat Sami Banarlı da Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki şahıs kadrosu ile ilgili şu görüşlere yer vermektedir:

“Türk hikâyeciliğinin önde gelen simalarından olan Ömer Seyfeddin, hikâyelerini görgü, bilgi, fikir ve nükte unsurlarıyla ören bir sanatkârdır. Milli hislerini, Türk-Osmanlı tarihinin fazilet, iman ve kahramanlık vakalarından alınmış mevzularla süslemiştir. Onda içtimai hayatın ve bu hayattan kapılan gülünç huyların tenkidini yaparak, cemiyeti iğnelemekten zevk alan hicivci bir karakter de vardır. Hikâyelerinde bir kaç sade çizgi ile canlandırılmış kuvvetli tipler yanında zengin bir duygu ve hayal dünyasıyla birleştirilmiş kahramanların da yer aldığı görülür (Banarlı, 1998: 1104).”

Kenan Akyüz de bir hikâyeci olarak Ömer Seyfettin'in amacını şu şekilde açıklamaktadır:

“Konularını çoğunlukla gerçek hayattan alan, hikâyelerinde ortaya koymak istediği şey, milli şuuru kuvvetlendirmek ve -aksak yönleri mizah yollu tenkid ederek-Türkiye'nin medenî kalkınmasını hızlandırmaktır. Bunun içindir ki, Batı medeniyetini yarımıyamalak benimsemeyi meziyet sayanlara, züppe ve dejenerelere şiddetle düşmandır. Hikâyelerinin sosyal bir hiciv karakteri taşımaları da bundandır (Akyüz, 1995: 186-187).”

Millî Edebiyat Hareketi'nin mimarlarından Ömer Seyfettin'in, Türk hikâyeciliğinin Avrupaî seviye kazanmasında önemli bir yere sahip olduğu malumdur. Cumhuriyet'in hemen öncesinde, milletleşme sürecinde eserleriyle büyük emekler sarf eden Ömer Seyfettin, birçok yönüyle incelenmeye değer bir isimdir. Onun Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen öncesinde *Kadın* dergisine yazdığı “Müstakbel Validelerine” (1909) adlı yazısında geçmişte kadınların ihmal edildiğini ve bu sebeple gelecekte kadınları görmek istediği yeri şöyle anlatmıştır:

“(…) bunları düşünecek, düşünmeye kesb-i iktidar edecek, hiç olmazsa düşünenlere muavenet edeceksiniz. Sonra bizzat kendiniz için uğraşacaksınız. Biz sizi kendimizden pek cahil bıraktık. Size bir alet-i velût dedik. Çocuklarımızın, ahlâfımızın gözleri sizi başka türlü görecek. Fakat biliyor musunuz, ey müstakbel valideleri, bütün bunlar için mutlaka ciddî ve mütefennin olmak lâzım gelir. Her adım ve hareketteki intizam ve menfaati hesap edecek bir dimağ ister. Fazileti, vatana bir meslek-i müeyyed-i felah yapacak sizersiniz... Hırslardan, heveslerden, ezvak denilen yorgunluklardan biraz bıkalıp masum ve muntazar beşiklere mânâdar ninniler nefholunursa, çocuklara ilk mektep, narin ve muazzez kucaklarınız olursa seviye-i içtimaîmiz yükselecek, beşeriyet-i müstakbele birçok zekâ, birçok şule kazanmış olacaktır. Mirvaha-i hevesat ile zavallı mahmum

kadınlığın başında ezeliyetle dalgalanan haris ve hummalı gece eğer artık bir fecr-i vukuf ve harekete müntehâ olmazsa erkeklik daima müteredit ve akim, daima mutaassıp ve mütegallop kalacaktır. İşte müterakki ve mütedennî birçok milletlerden teşekkül eden beşeriyet, nispetsizlikleriyle, marazlarıyla, noksanı ve karasızlıklarıyla zamanımızın yeni mütefekkirlerine bu hakikati ihtar ediyor (Polat, 2016: 194-195).”

Bu sözlerle gelecekte yüksek bir sosyal konumda görmek istediği kadınlığı anlatan yazar, hikâyelerinde kadın tipleri nasıl ele almıştır? Aşağıda bu soruya cevap aranacaktır:

Hikâyelerin Kadınlar Dünyası

Ömer Seyfettin’in hikâyeleri üzerinde bugüne kadar birçok yazı yazılmıştır. Ancak hikâyelerdeki kadınlar üzerine fazla bir çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalarda da kadın konusu çok belirgin ve öne çıkan kadın tipler üzerinden ele alınmıştır. Örneğin bu konuda ilk çalışmalardan birini yapan Satı Erişenler, konuyu şu başlıklarla ele almıştır: Ömer Seyfettin’e dek, 1908 Dönemi ve Ömer Seyfettin, Ömer Seyfettin’e göre sevi, Ömer Seyfettin’e göre güzel kadın, Ömer Seyfettin’e göre evlilik, eşini seçme hakkı, kadın anlayışı, boşanma hakkı, çok karılılık, kaçgöç, namus konusu, yabancı kadınlarla evlenme, kadının eğitilme hakkı, tüketicilik, üreticilik sorunu, kadının tek uğraşı vb (Erişenler, 1972: 1-42).

Erişenler’in şu değerlendirmesi dikkat çekicidir: “*Ömer Seyfettin Türk kadınına coşku ile salık verdiğini sandığım –ne terzilik, ne memurluk, ne efelik, hatta ne de evlilik- yalnız ve yalnız bir tek uğraş vardır. O da analıktır* (Erişenler, 1972: 36).” Yazar, bu değerlendirmeyi tek bir hikâyeye dayandırmıştır: Fon Sadriştayn’ın Oğlu. Oysa hikâyelerde farklı rollerde onlarca kadın yer almaktadır.

Erişenler, “Namus Konusu” başlığı altında yine zorlama bir yargıya varmıştır:

“Ömer Seyfettin de cinsel namusa çok önem verir. Ömer Seyfettin’in öykülerinde namusuna el sürdüren bir tek genç kız, kocasını aldatan bir tek kadın göremezsiniz. Yalnız birinci dünya Savaşı’nın getirdiği korkunç açlığı ve ahlak bunalımını anlattığı öykülerden biri olan (Bir başkası ve daha önemlisi de Niçin Zengin olamamış adlı öyküdür.) Zeytin Ekmek’in talihsiz kahramanı Naciye bir yemek için bir gece namusunu feda etmeye itilir. Ama gene de Tanrısal bir güç onun namusunu yitirmesini önler. Ömer Seyfettin’de bütün sokak kadınları kapatmalar yabancılarıdır. Tatlısı frenleridir, azınlıklardır (Erişenler, 1972: 29).”

Bu değerlendirmenin doğru olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü hikâyelerde Müslüman hayat kadını örnekleri de vardır. Örnek olarak Jülide (Bir Vasiyet Name), Matlube (Yemin), Sabire (Zeytin Ekmek), Füsün (Zeytin Ekmek), Muazzez (Zeytin Ekmek), Raika (Uçurumun Kenarında) verilebilir.

Sema Uğurcan da “Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Kadın Tipleri” adlı yazısında şöyle bir tasnif yapmıştır: Muhafazakâr kadınlar, Alafranga kadınlar, ahlaksız, düşmüş ve uçurumun kenarında kadınlar, düzene, üst otoriteye başkaldıran kadınlar, anne-oğul hikâyelerindeki kadınlar, azınlık ve yabancı kadınlar (Uğurcan, 2012: 269-283).

Bu çalışmada ise ilk aşamada bütün hikâyeler incelenip toplamda 110 kadın tespit edilmiştir. Bu kadınlar da aşağıdaki ölçütlere göre sınıflandırılıp değerlendirilmişlerdir³:

³ Bu çalışmada kadın tipler tasnif edilirken Önder Göçgün’ün *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu* (1987) adlı eserindeki tasniften yararlanılmıştır.

1. Yaş durumuna göre kadınlar (yaşlılar, orta yaşlılar, genç kadınlar, genç kızlar, kız çocukları),

2. Kültür seviyelerine göre kadınlar (aydınlar, yarı aydınlar, cahiller, kız çocukları),

3. Meslek gruplarına göre kadınlar (politikacı, şair, artist, yurt müdiresi, öğretmen, terzi / manken, halayık, aşçı, mürebbiye, dadı, ev kadını, hayat kadını, eşkıya, kız çocukları),

4. Meslek durumu belirsiz olan kadınlar (zenginler, fakirler, talihsiz ve zavallılar, sefiller, dul kadınlar, kocakarılar, muhabbet tellâlları, beslemeler, dadılar, hizmetçiler, mesleği belirsiz olanlar, kız çocukları),

5. Zihniyet / dünya görüşü itibariyle (alafranga / dejenere / züppe kadınlar, muhafazakâr ve mutaassıp kadınlar, milliyetçiler, inkılâpçılar ve yenilikçi kadınlar, herhangi bir görüşü olmayan kadınlar, kız çocukları).

Bu tasnife göre hikâyelerdeki kadınların tamamı aşağıda verilmeye çalışılmıştır:

1. Yaş durumuna göre⁴:

Nineler (yaşlılar): Bu kadınlar genellikle geri kalmış, bâtıl inançlar içinde olan, mantık dışı örf ve adetleri yaşama gayesi hâline getirmiş, dinî taassup içinde olan kadınlardır. Ancak Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den hikâyesindeki muharrir kadını bu açıklamanın dışında tutmak zorundayız. Buradaki kadınların -ne yazık ki- hemen hemen hepsi büyük bir umutsuzluk / kötümserlik göstergesidirler. Hikâyelerdeki yaşlı kadınlar şunlardır:

⁴ Bu çalışmada Nazım Hikmet Polat'ın hazırladığı Ömer Seyfettin - Bütün Hikâyeleri (2015) adlı eser esas alınmıştır ve çalışmamızda geçen sayfa numaraları bu esere aittir.

Juli Hala (Tenezzüh: 37-39), Süzun (Elma: 104-106), büyük nine (Bahar ve Kelebekler: 169-179), ihtiyar hala (Piç: 237-247), Muharrir Kadın (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), hala (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Hacı Hafız Sıdika Molla (Yemin: 829-833), Şulever Bacı (Tütün: 838-841), haminne (Antiseptik: 873-875), Fatma Hanım (Tos: 876-884), Nuruşeb (Tos: 876-884), Şefika Molla (Türbe: 919-925), rüküş kadın (Türbe: 919-925), Füsün (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Muazzez (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Hatice Hanım (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), sütüne (Gizli Mabet: 1094-1101), Arap Dadı (Gizli Mabet: 1094-1101).

Anneler (orta yaşlılar): Anneler / orta yaşlılar genellikle belli bir görüşü olmayan, evin içine hapsolmuş, kalıplaşmış kurallar içinde sıkışıp kalan kadınlardır. Bu kadınlara genellikle konusunu yazarın çocukluk ve gençlik hatıralarından alan hikâyelerde rastlanmaktadır (İlk Namaz, Ant, Kaşağı). Bu bağlamda dikkat çeken diğer bir husus da Ömer Seyfettin'in kadın olarak "anne" kavramına verdiği değerdir. Bunu çocukluk anılarına yer verdiği hikâyelerinde çok rahat görebiliyoruz. "Kadın" ilk öğretmendir (And), sevgiyi hissettiren bir varlıktır (İlk Namaz). Orta yaşlı kadınlar arasında farklılık arz eden iki kadın vardır. Bunlar "Osmanlıcılık" ideolojisinin eleştirildiği "Ashab-ı Kehfimiz" adlı hikâyedeki Rum kadın ve yine Fon Sadriştayn'ın Karısı / Fon Sadriştayn'ın Oğlu hikâyelerindeki Fon Sadriştayn'ın Türk karısı diğer annelere göre daha bilinçli kadınlardır. Bu kadınların tamamını şöyle sıralayabiliriz:

Anne / ana (Buse-i Mader: 42-43; İlk Namaz: 57-61; Aşk Dalgası: 85-87; Ant: 219-226; Üç Nasihat: 504-512; Çanakkale'den Sonra: 486-491; Antiseptik: 873-875; Kaşağı:1079-1083; İlk Cinayet: 1111-1114; Asilzâdeler: 1163-1189; Horoz: 1262-1268; Dünyanın Nizamı: 1269-1273; Ant: 219-226; Bir Temiz Havlu Uğruna: 1368-1372; kaynana / anne (Erkek Mektubu: 76-80;

Gurultu: 269-276), Madam Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Abil Ana (Ant: 219-226), Uluç Bikem (İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?: 258-268), Madam Durant (Koleksiyon: 277-281), Rum kadın (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Grazia (Primo Türk Çocuğu: 367-391), Fon Sadriştayn'ın Türk karısı (Fon Sadriştayn'ın Oğlu: 686-698), Fon Sadriştayn'ın Alman karısı (Fon Sadriştayn'ın Oğlu: 686-698), Naciye Hanım (Hâtiften Bir Seda: 715-720), Hamdune Hanım (Havyar: 1065-1068), Takunyalı Fitnat (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 1090-1093), Ahter (Birdenbire: 1115-1120), Hanımefendi (Efruz Bey: 1121-1162), Hamdune Hanım (Balkon: 1309-1319), vb.

Genç evliler: Genellikle âşık, şuh ve kıskanç kadınlar ön sıradadır. Bu başlık altındaki kadınlardan ikinci sırada yer alanlar, fakirlikten sefilliğe düşmüş kadınlar (Zeytin Ekmek), Balkan Savaşı'nın bir yansıması sonucu oluşan kargaşa sonucu kocasını kaybeden kadınlar (Bomba)'dır. Son sırada ise kendine güvenen, değerlerine sınımsız bağlı, oğluna verdiği doğru eğitim ve terbiye sayesinde zamanla model bir anne olabilecek kadınlar gelmektedir. Bu kadınların sayısı çok azdır (Fon Sadriştayn'ın Karısı / Fon Sadriştayn'ın Oğlu vb.). Bunlar:

Kadın (Hediye: 46-48; Erkek Mektubu: 76-80; Busenin Şekli-i İptidası: 113-120; Gurultu: 269-276; Mermer Tezgâhı: 582-590;), Bihter (Yaşasın Dolap: 88-93), Asime Hanım (Aşk ve Ayak Parmakları: 135-139), Efser (Tarih Tekerrür Eder: 146-168), Magda (Bomba: 202-218), Bulgar kadın (Hürriyet Bayrakları: 248-257), Moiz'in karısı (Tatlısı Frenkler Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Hayganoş (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Cevriye (Yeni Bir Hikâye: 544-549), Fon Sadriştayn'ın Türk karısı (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Madam Sadriştayn (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Nazan (Harem: 767-796), Belkis (Türkçe Reçete: 846-850), Havva (Ezeli Bir Roman: 842-845), Kraliçe (Devletin Menfaatı Uğruna: 854-863), Semiha (Niçin

Zengin Olmamış: 933-941), Gülsüm (Korkunç Bir Ceza: 953-957), Naciye (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Kaymak Hanım (Havyar: 1065-1068), Rose (Pireler: 1069-1074), Celile (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), eş (Bir Temiz Havlu Uğruna: 1368-1372) vb.

Genç kızlar: Osmanlı toplumunun benimsediği anlayıştan ötürü evin içinde sıkışıp kalan kadınlar ile kıyaslandığında bu grupta yer alan kadınlar biraz daha bilinçli, meraklı, konuşkan, savunan, düşüncelerini ortaya koyan kadınlardır. Bu kadınlar bazen çevresinden habersiz, kendini romanlara kaptıran bir genç kız (Bahar ve Kelebekler), bazen yenilikçi, açık görüşlü, yardımsever bir kadın olarak (Sultanlığın Sonu'ndan), bazen de babasının intikamını alabilecek güçte bir kadın olarak karşımıza çıkarlar (Yalnız Efe). Bütün bunların yanında yine düşkün (Mürebbiye, Zeytin Ekmek, Koleksiyon, Muhteri, Yemin), namusunu korumak uğruna intihar eden (Beyaz Lale), talihsiz (Balkon) kadınlar da vardır:

Pervin (İlk Namaz: 57-61), Belkıs (Sahir'e Karşı: 62-67), Genç Kadın (Beşeriyet ve Köpek: 123-131), Genç Kız (Bahar ve Kelebekler: 169-179), Matmazel Surpik Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Altın Peri (Koleksiyon: 277-281), Magda Cakof (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Beyaz Lale (Beyaz Lale: 426-456), Eleni (Kıskançlık: 632-638), Prima donna (Muhteri: 674-685), Rada (Nakarat: 797-814), Matlube (Yemin: 829-833), Genç Kadın (Nişanlılar: 869-872), Bedia (Antiseptik: 873-875), Makbule (Tos: 876-884), Masume Hanım (Nezle: 907-913), Mediha (Baharın Tesiri: 969-978), Kezban (Yalnız Efe: 983-1019), Adriyen (Mürebbiye: 1020-1023), Sabire (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Gültür (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Servinur (Havyar: 1065-1068), Yumuk (Birdenbire: 1115-1120), Evlatlık Arsız Kız (Efruz Bey: 1121-1162), Sütude (Çirkinliğin Esrarı: 1255-1261), Belkıs (Horoz: 1262-1268), Belkıs (Dünyanın Nizamı:

1269-1273), Raika (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Peride (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Resan (Balkon: 1309-13199), Peride (İhtiyar Olsam da / Mahçupluk İmtihanı: 1320-1363), Fatma Hanım (Sultanlığın Sonu'ndan: 1402-1407).

Kız çocukları: Yazarın anılarının bir yansıması olan kız çocuğu (Buse-i Mader), henüz 9-10 yaşlarında bir çocuk olduğu hâlde, var olan düzene başkaldırmayı amaç edinen bir kız çocuğu (Eleğimsağma) ve evlatlık edinilmiş küçük, şımarık bir kız çocuğu (Kesik Baş) üç örnektir:

Neriman (Buse-i Mader: 42-43), Ayşe (Eleğimsağma: 479-485), evlatlık kız (Kesik Baş: 834-837) vb.

2. Kültür seviyelerine göre:

Aydınlar: Kültür seviyesi açısından kadınları değerlendirdiğimizde belirtmek istediğimiz tespit daha belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor. "Aydın kadın" başlığı altında yalnızca 5 kadın tespit edilebilmiştir:

Muharrir Kadın (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Magda Cakof (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Hayganoş (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Cevriye Hanım (Yeni Bir Hikâye: 544-549), Fon Sadriştay'ın Türk karısı (Fon Sadriştay'ın Oğlu: 686-698.)

Yarı aydınlar: Türk kadınına hayatın içinde az yer veren Ömer Seyfettin'in kadınları, her yönüyle biraz eksik biraz yarım kalmışlardır. Kültür seviyeleri açısından eksik gördüğümüz kadınlara bu başlık altında yer verdik. Burada yer alan kadınlar sanat eserleri üzerine yorum yapabilen (Sahir'e Karşı), dışarıda gezen konuşan hatta küstahlaşan (Beşeriyet ve Köpek), kocalarını gerektiği zaman yargılayan (Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür) kadınlar yer almaktadır.

Belkıs (Sahir'e Karşı: 62-67), Kadın (Erkek Mektubu: 76-80), Süzün (Elma: 104-106), Genç Kadın (Beşeriyet ve Köpek: 123-131), Efser (Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür: 146-168), Büyüknine (Bahar ve Kelebekler: 169-179), Genç Kız (Bahar ve Kelebekler: 169-179), Kadın (Gurultu: 269-276), Moiz'in Karısı (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Rum Kadın (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Grazia (Primo Türk Çocuğu: 367-391), Eleni (Kıskançlık: 632-638), Fon Sadriştayn'ın Türk Karısı (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Prima donna (Muhteri: 674-685), Mediha (Baharın Tesiri: 969-978), Adriyen (Mürebbiye: 1020-1023), Ahter (Birdenbire: 1115-1120), Yumuk (Birdenbire: 1115-1120), Peride (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Peride (İhtiyar Olsam da / Mahçupluk İmtihanı: 1320-1363), Fatma Hanım (Sultanlığın Sonu'nda: 1402-1407).

Cahiller: Elde ettiğimiz tespitle kadınların ne kadar arka planda kaldığı, ne kadar pasif olduğu aşikârdır. Şunu açıklamakta fayda görüyoruz: Ömer Seyfettin aile fertleri ile ilgili pek bir şey yazmadıysa da anne-kadın kavramının önemini ifade ettiği annesi (İlk Namaz), saygı gösterdiği sütünesi (Gizli Mabet), yine "anne"nin önemini vurguladığı Fon Sadriştayn'ın Karısı / Fon Sadriştayn'ın Oğlu, yazarın tek "kahraman" kadını "Yalnız Efe" de bu başlıkta yer almaktadır. Burada şu sonuca varabiliriz, yazar değer verdiği, saygı gösterdiği kadınları da son derece pasif ve geleneksel kadın tipleri şeklinde ele almıştır. Bu kendisinin kadınları cahil gördüğü anlamından ziyade dönemin yansıması sonucu oluşan düzene kinayeli bir eleştiri de sayılabilir. Bu kadınlar:

Juli Hala (Tenezzüh: 37-39), Pervin (İlk Namaz: 57-61), kaynana / anne (Erkek Mektubu: 76-80), Bihter (Yaşasın Dolap: 88-93), Kadın (Hediye: 46-48), hayat kadını (Busenin Şekl-i İptidası: 113-120), Asime Hanım (Aşk ve Ayak Parmakları: 135-139), Matmazel Surpik Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191),

Madam Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Magda (Bomba: 202-218), Abil ana (Ant: 219-226), İhtiyar Hala (Piç: 237-247), Bulgar kadın (Hürriyet Bayrakları: 248-257), Uluç Bikem (İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?: 258-268), Altın Peri (Koleksiyon: 277-281), Madam Durant (Koleksiyon: 277-281), Beyaz Lale (Beyaz Lale: 426-456), hala (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Madam Sadriştayn (Fon Sadriştayn'ın Oğlu: 686-698), Naciye Hanım (Hâtiften Bir Ses: 715-720), Nazan (Harem: 767-796), Matlube (Yemin: 829-833), Hacı Hafız Sıdık Molla (Yemin: 829-833), Şuluver Bacı (Tütün: 838-841), Belkıs (Türkçe Reçete: 846-850), Kraliçe (Devletin Menfaati Uğruna: 854-860), haminne (Antiseptik: 873-875), Fatma Hanım (Tos: 876-884), Nuruşeb (Tos: 876-884), Makbule (Tos: 876-884), Masume Hanım (Nezle: 907-913), Şefika Molla (Türbe: 919-925), rüküş kadın (Türbe: 919-925), Gülsüm (Korkunç Bir Ceza: 953-957), Kezban (Yalnız Efe: 983-1019), Naciye (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Sabire (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Füsun (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Muazzez (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Hatice Hanım (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Gülter (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Hamdune Hanım (Havyar: 1065-1068), Kaymak Hanım (Havyar: 1065-1068), Servinur (Halayık: 1065-1068), Takunyalı Fitnat (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 1090-1093), Sütüne (Gizli Mabet: 1094-1101), Arap Dadı (Gizli Mabet: 1094-1101), hanımefendi (Efruz Bey: 1121-1162), Anadolu arsız evlatlık (Efruz Bey: 1121-1162), Sütude (Çirkinliğin Esrarı: 1255-1261), Belkıs (Horoz: 1262-1268), Raika (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Celile (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Hamdune Hanım (Balkon: 1309-1319), Resan (Balkon: 1309-1319), eş (Bir Temiz Havlu Uğruna: 1368-1372) vb.

Kültür seviyesi belirsiz olanlar: Kültür seviyeleri hakkında kesin bir yargıya varılamayan kadınlar:

Anne (Buse-i Mader: 42-43; Aşk Dalgası: 85-87; Kaşağı: 1079-1083; İlk Cinayet: 1111-1114), Rada (Nakarar: 797-814), Havva (Ezeli Bir Roman: 842-845), genç kadın (Nişanlılar: 869-872), Bedia (Antiseptik: 873-875), Semiha (Niçin Zengin Olmamış: 933-941), Rose (Pireler: 1069-1074),

3. Meslek gruplarına göre:

Meslek grupları açısından son derece küçük bir sınıfı oluşturan kadınlar, genellikle ev kadını durumundadırlar. Bunlar dışında kalan kadınlar ise: 3 Politikacı, 1 şair, 2 artist, 1 yurt müdiresi, 1 öğretmen, 1 terzi / manken, 1 halayık, 1 mürebbiye, 2 aşçı, 1 dadı ve 1 eşkıyadır. Hayat kadınlığını meslek edinen kadınlar da vardır (Busenin Şekl-i İptidaisi, Koleksiyon, Zeytin Ekmek, Uçurumun Kenarında). Bunlar dışında kalan kadınların meslekleri hakkında ise kesin bir yargıya yer verilmemiştir:

Politikacılar: Muharrir Kadın (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Moiz'in Karısı (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Haygganoş (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340).

Şair: Cevriye Hanım (Yeni Bir Hikâye: 544-549).

Artistler: Süzun (Elma: 104-106), Prima donna (Muhteri: 674-685).

Yurt müdiresi: Peride Hanım (İhtiyar Olsam da / Mahçupluk İmtihani: 1320-1363).

Terzi / Manken: Peride (Uçurumun Kenarında: 1274-1277).

Halayık: Servinur (havyar: 1065-1068)

Aşçılar: Şulever Bacı (Tütün: 838-841), Nuruşeb (Tos: 876-884).

Mürebbiye: Adriyan (Mürebbiye: 1020-1023).

Öğretmen: Muallime Magda Cakof (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297).

Dadı: Arap Dadı (Gizli Mabet: 1094-1101).

Ev kadınları: Juli Hala (Tenezzüh: 37-39), Anne (Buse-i Mader: 42-43; İlk Namaz: 57-61; Aşk Dalgası: 85-87), Kadın (Hediye: 46-48; Erkek Mektubu: 76-80), , Pervin (İlk Namaz: 57-61), Belkıs (Sahir'e Karşı: 62-67), kaynana / anne (Erkek Mektubu: 76-80), Asime Hanım (Aşk ve Ayak Parmakları: 135-139), Efser (Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür: 146-168), büyüknine (Bahar ve Kelebekler: 169-179), genç kız (Bahar ve Kelebekler: 169-179), Matmazel Surpik Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Madam Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Magda (Bomba: 202-218), Anne (Ant: 219-226), Abil Ana (Ant: 219-226), Bulgar kadın (Hürriyet Bayrakları: 248-257) ihtiyar hala (Piç: 237-247), Uluç Bikem (İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?: 258-268), Grazia (Primo Türk Çocuğu: 367-391), Beyaz Lale (Beyaz Lale: 426-456), hala (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Fon Sadriştayn'ın Türk Karısı (Fon Sadrişyatyn'ın Karısı: 639-650), Madam Sadriştayn (Fon Sadriştayn'ın Oğlu: 686-698), Naciye Hanım (Hâtiften Bir Ses: 715-720), Nazan (Harem: 767-796), Hoca Hafız Sıdıkka Molla (Yemin: 829-833), Belkıs (Türkçe Reçete: 846-850), genç kadın (Nişanlılar: 869-872), Bedia (Antiseptik: 873-875), Haminne (Antiseptik: 873-875), Fatma Hanım (Tos: 876-884), Makbule (Tos: 876-884), Masume Hanım (Nezle: 907-913), Şefika Molla (Türbe: 919-925), rüküş kadın (Türbe: 919-925), Semiha (Niçin Zengin Olmamış: 933-941), Gülsüm (Korkunç Bir Ceza: 953-957), Naciye (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Hatice Hanım (Yüksek Ölçeler: 1054-1056), Gülter (Yüksek Ölçeler: 1054-1056), Hamdune Hanım (Havyar: 1065-1068), Kaymak Hanım, (Havyar: 1065-1068), Rose (Pireler: 1069-1074), Takunyalı Fitnat (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 1090-1093), Sütüne

(Gizli Mabet: 1094-1101), Ahter (Birdenbire: 1115-1120), Yumuk (Birdenbire: 1115-1120), Hanımefendi (Efruz Bey: 1121-1162), Anadolu Arsız Evlatlık (Efruz Bey: 1121-1162), Sütude (Çirkinliğin Esrarı: 1255-1261), Belkis (Dünyanın Nizamı:1269-1273), Celile (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Hamdune Hanım (Balkon: 1309-1319), Resan (Balkon: 1309-1319), eş (Bir Temiz Havlu Uğruna: 1368-1372), Fatma Hanım (Sultanlığın Sonu'ndan: 1402-1407).

Hayat kadınları: Hayat Kadını (Busenin Şekl-i İptidaisi: 113-120), Altın Peri (Koleksiyon: 277-281), Madam Durant (Koleksiyon: 277-281), Matlube (Yemin: 829-833), Kraliçe (Devletin Menfaati Uğruna: 854-860), Sabire (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Füsun (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Muazzez (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Raika (Uçurumun Kenarında: 1274-1277).

Eşkîya: Kezban (Yalnız Efe: 983-1019).

Mesleği belli olmayanlar: Genç kadın (Beşeriyet ve Köpek: 123-131), Rum kadın (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Eleni (Kıskançlık: 632-638), Rada (Nakarar: 797-814), Havva (Ezeli Bir Roman: 842-845), Mediha (Baharın Tesiri: 969-978), anne (Kaşağı:1079-1083; İlk Cinayet: 1111-1114) vb.

Yukarıda görüldüğü üzere sosyal hayatta aktif rol üstlenmiş, bir mesleğe sahip, kendi ayaklarının üstünde duran kadınların sayısı birkaç taneyi geçmemektedir. Var olanlar da olumlu örnekler değildir.

4. Sosyal statülerine göre:

Sosyal statüleri açısından incelendiğinde kadınların büyük çoğunluğu zengin, rahat bir yaşama sahip kadınlardır. Bunun aksine Zengin kadınlara göre sayıları oldukça az olan fakir kadınların yanında sefil, talihsiz kadınlar da mevcuttur. Bu kadınlar genellikle savaş mağduru (Bomba, Beyaz Lale), fakirlikten dolayı

sefilliğe düşmüş kadınlardır (Korkunç Bir Ceza, Zeytin Ekmek, Uçurumun Kenarında).

Zenginler: Juli Hala (Tenezzüh: 37-39), anne (Buse-i Mader: 42-43), kadın (Hediye: 46-48), Belkıs (Sahir'e Karşı: 62-67), kadın (Erkek Mektubu: 76-80), Bihter (Yaşamın Dolap: 88-93), Süzun (Elma: 104-106), Efsar (Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür: 146-168), büyük nine (Bahar ve Kelebekler: 169-179), genç kız (Bahar ve Kelebekler: 169-179), Matmazel Surpik Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Madam Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), ihtiyar hala (Piç: 237-247), kaynana / Anne (Gurultu: 269-276), Moiz'in karısı (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), muharrir kadın (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Hayganoş (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Fon Sadriştayn'ın Türk Karısı (Fon Sadriştayn'ın Oğlu: 686-698), Nazan (Harem: 767-796), Belkıs (Türkçe Reçete: 846-850), genç kadın (Nişanlılar: 869-872), Bedia (Antiseptik: 873-875), Fatma Hanım (Tos: 876-884), Masume Hanım (Nezle: 907-913), Mediha (Baharın Tesiri: 969-978), Yumuk (Birdenbire: 1115-1120), hanımefendi (Efruz Bey: 1121-1162), Sütude (Çirkinliğin Esrarı: 1255-1261), Hamdune Hanım (Balkon: 1309-1319), Peride Hanım (İhtiyar Olsam da / Mahcupluk İmtihanı: 1320-1363), eş (Bir Temiz Havlu Uğruna: 1368-1372), Fatma Hanım (Sultanlığın Sonu'ndan: 1402-1407) vb.

Bu zengin kadınların sayılarının çokluğu dikkat çekmektedir. Bu kadınlar zenginlikleriyle dikkati çekmelerine karşın, aktif ve sosyal hayatta söz sahibi olan kadınlar değildirler. Genellikle maddî olarak her şeye sahiptirler, fakat evin dışında her hangi bir hakları bulunmamaktadır.

Fakirler: Bulgar Kadın (Hürriyet Bayrakları: 248-257), ana (Üç Nasihat: 504-512), Cevriye Hanım (Yeni Bir Hikâye: 544-549), Fon Sadriştayn'ın Türk Karısı (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Fon Sadriştayn'ın Alman Karısı (Fon Sadriştayn'ın Karısı:

639-650), Nuruşeb (Tos: 876-884), Semiha (Niçin Zengin Olmamış: 933-941) Rose (Pireler: 1069-1074), Takunyalı Fitnat (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 1090-1093), Peride (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Celile (Uçurumun Kenarında: 1274-1277).

Talihsiz ve zavallılar: Magda (Bomba: 202-218), Uluç Bikem (İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?: 258-268), Beyaz Lale (Beyaz Lale: 426-456, Eleni (Kıskançlık: 632-638), Naciye Hanım (Hâtiften Bir Ses: 715-720), Şulever (Tütün: 838-841), Kezban (Yalnız Efe: 983-1019), Kaymak Hanım (Havyar: 1065-1068), Servinur (Havyar: 1065-1068).

Sefiller: Gülsüm (Korkunç Bir Ceza: 953-957), Naciye (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Raika (Uçurumun Kenarında: 1274-1277).

Dul kadınlar: Asime Hanım (Aşk ve Ayak Parmakları: 135-139), Grazia (Primo Türk Çocuğu: 367-391), Sabire (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Hatice Hanım (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Hamdune Hanım (Havyar: 1065-1068), sütnine (Gizli Mabet: 1094-1101), Ahter (Birdenbire: 1115-1120).

Kocakarılar: Şefika Molla (Türbe: 919-925).

Fahişeler: Hayat kadını (Bir Busenin Şekl-i İptidaisi: 113-120), Altın Peri (Koleksiyon: 277-281), Madam Durant (Koleksiyon: 277-281), Prima Donna (Muhteri: 674-685), Matlube (Yemin: 829-833), Kraliçe (Devletin Menfaati Uğruna: 854-860), Adriyen (Mürebbiye: 1020-1023).

Muhabbet tellâlları: Hala (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Hacı Hafız Sıdika molla (Yemin: 829- 833), haminne (Antiseptik: 873-875), anne (Antiseptik: 873-875), Füsun (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Muazzez (Zeytin Ekmek: 1024-1039).

Beslemeler: Makbule (Tos: 876-884), Gülter (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Anadolu arsız kız (Efruz Bey: 1121-1162), Resan (Balkon: 1309-1319).

Dadı: Arap Dadı (Gizli Mabet: 1094-1101).

Hizmetçiler: Pervin (İlk Namaz: 57-61), üç genç hizmetçi (Sebat: 68-75), hizmetçiler (Erkek Mektubu: 76-80), Abil Ana (Ant: 219-226), hizmetçi kız (Gurultu: 269-276), Emine Hanım (Primo Türk Çocuğu: 367-391), Rum hizmetçi (Boykotaj Düşmanı: 417-425), dört hizmetçi (Beyaz Lale: 426-456), Mari (Harem: 767-796), Eleni (Türkçe Reçete: 846-850), , Rüküş kadın (Türbe: 919-925), Hizmetçi Artenişa (Perili Köşk: 962-968), Hizmetçi Eleni (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Eleni (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Pervin (Kaşağı: 1079-1083), Mehveş (Efruz Bey: 1121-1162), Peyker (Efruz Bey: 1121-1162), Pesent (Efruz Bey: 1121-1162), Despina (Efruz Bey: 1121-1162)⁵ vb.

Sosyal statüleri belirsiz olan kadınlar: Kaynana / Anne (Erkek Mektubu: 76-80), anne (Aşk Dalgası: 85-87; Kaşağı:1079-1083), kadın (Beşeriyet ve Köpek: 123-131), Magda Cakof (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Rum Kadın (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), anne (İlk Cinayet: 1111-1114), Rada (Nakarar: 797-814), Havva (Ezeli Bir Roman: 842-845) vb.

5. Zihniyet / dünya görüşüne göre:

Milli Edebiyat'ın kadın algısının aksine bir "kadın anlayışı" olan hikâyelerdeki kadınlar çoğunlukla herhangi bir görüşe sahip değildirlir. Bununla yazar yine kinayeli bir yaklaşım içinde

⁵ Birçok hikâyede ev içinde yaşayan hizmetçiler dekoratif unsur durumundadır. Bu kadınlara "Hizmetçiler" başlığı altında yer verdik. Sosyal durumu net bir şekilde verilen hizmetçileri ise değerlendirmeye aldık.

olmalıdır. Yani bu durum, kadınların zihnen geri kalmışlığına bir gönderme ya da dönemin kadınlığı hakkında bir tespit olmalıdır:

Alafranga, dejenere ve züppeler: Ömer Seyfettin hikâyelerinde, aldıkları yabancı kültürle dejenere olmuş, eleştirdiği sahte aydınları kaleme almıştır. Bunun en güzel örneğini ise Efruz Bey'de görmekteyiz. Ancak burada ele aldığımız kadınlarda, sadece bir "özenme" durumu göze çarpmaktadır. *Efruz Bey* hikâyesinde olduğu gibi tamamen alafrangalaşmış, alay edilecek noktaya gelmiş bir kadın kahraman görmemiz söz konusu değildir:

Bihter (Yaşasın Dolap: 88-93), Genç Kadın (Beşeriyet ve Köpek: 123-131), Efser (Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür: 146-168), Genç Kız (Bahar ve Kelebekler: 169-179), Nazan (Harem: 767-796), Belkıs (Türkçe Reçete: 846-850), Adriyen (Mürebbiye: 1020-1023).

Muhafazakâr ve mutaassıplar: Muhafazakâr kadınların "dine bağlılık" adı altında genellikle komik ve utanç duyacakları durumlara düştükleri görülür (Tos, Türbe). Bununla birlikte amacı sadece kendisinin yaşadığı bahar mutluluğunu torununun torununda görmek isteyen bir nine (Bahar ve Kelebekler) ya da kendini evine, kocasına, kocasının yaptığı iyiliklerle mutlu olmaya adanmış kadınlarla karşılaşmaktayız (Hâtiften Bir Seda).

Anne (İlk Namaz: 57-61), Pervin (İlk Namaz: 57-61), Büyüknine (Bahar ve Kelebekler: 169-179), Matmazel Surpik Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Madam Bagdeseryan (Pamuk İpliği: 180-191), Beyaz Lale (Beyaz Lale: 426-456), Naciye Hanım (Hâtiften Bir Seda: 715-720), Fatma Hanım (Tos: 876-884), Şefika Molla (Türbe: 919-925), Rüküş Kadın (Türbe: 919-925), Sütüne (Gizli Mabet: 1094-1101).

Milliyetçi, inkılâpçı ve yenilikçiler: Buradaki kadınlar çoğunlukla millî duyguları baskın olan kadınlardır (Hürriyet Bayrakları, Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den, Fon

Sadriştayn'ın Oğlu / Fon Sadriştayn'ın Karısı). Bunun dışında var olan düzene, yapılan haksızlığa baş kaldıran (Yalnız Efe) ya da kendini mahallesindeki insanlara adayıp yeniliklere açık olan (Sultanlığın Sonu'nda) kadınlar vardır. Başlıcaları şunlardır:

Bulgar Kadın (Hürriyet Bayrakları: 248-257), muharrir kadın (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Moiz'in karısı (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Rum kadın (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Hayganoş (Ashab-ı Kehfimiz: 298-340), Grazia (Primo Türk Çocuğu: 367-391), Cevriye Hanım (Yeni Bir Hikâye: 544-549), Fon Sadriştayn'ın Türk karısı (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Madam Sadriştayn (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Rada (Nakarat: 797-814), Kezban (Yalnız Efe: 983-1019), Fatma Hanım (Sultanlığın Sonu'ndan: 1402-1407).

Dünya görüşü belirsiz kadınlar: Bu başlık altındaki kadınların sayısının çokluğu dikkat çekmektedir. Yine bu durum yazarın, II. Meşrutiyet Devri Osmanlı toplumunda kadınlığın geri kalmışlığına dikkati çekmek için kinayeli bir durum tespiti olarak ele alınabilir. Belli başlı örnekler:

Juli Hala (Tenezüh: 37-39), anne (Buse-i Mader: 42-43), kadın (Hediye: 46-48), Belkıs (Sahir'e Karşı: 62-67), kaynana / anne (Erkek Mektubu: 76-80), Süzun (Elma: 104-106), Asime Hanım (Aşk ve Ayak Parmakları: 135-139), Magda (Bomba: 202-218), Abil Ana (Ant: 219-226), ihtiyar hala (Piç: 237-247), Uluç Bikem (İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?: 258-268), kaynana / anne (Gurultu: 269-276), Altın Peri (Koleksiyon: 277-281), Madam Durant (Koleksiyon: 277-281), Magda Cakof (Tatlısu Frenkleri / Ashab-ı Kehfimiz'den: 282-297), Eleni (Kıskançlık): 632-638), hala (Fon Sadriştayn'ın Karısı: 639-650), Prima Monna (Muhteri: 674-685), Matlube (Yemin: 829-833), Hacı Hafız Sıdika Molla (Yemin: 829-833), Şulever (Tütün: 838-841), Kraliçe (Devletin Menfaati Uğruna: 854-860), Havva (Ezeli Bir Roman: 842-845),

genç kadın (Nişanlılar: 869-872), Bedia (Antiseptik: 873-875), Haminne (Antiseptik: 873-875), Nuruşeb (Tos: 876-884), Makbule (Tos: 876-884), Masume Hanım (Nezle: 907-913), Semiha (Niçin Zengin Olmamış: 933-941), Gülsüm (Korkunç Bir Ceza: 953-957), Mediha (Baharın Tesiri: 969-978), Naciye (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Sabire (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Füsün (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Muazzez (Zeytin Ekmek: 1024-1039), Hatice Hanım (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Gülter (Yüksek Ökçeler: 1054-1056), Hamdune (Havyar: 1065-1068), Kaymak Hanım (Havyar: 1065-1068), Servinur (Havyar: 1065-1068), Rose (Pireler: 1069-1074), Takunyali Fitnat (Yuf Borusu Seni Bekliyor: 1090-1093), Arap Dadı (Yüksek Ökçeler: 1094-1101), Ahter (Birdenbire: 1115-1120), Yumuk (Birdenbire: 1115-1120), hanımefendi (Efruz Bey: 1121-1162), Anadolulu arsız kız (Efruz Bey: 1121-1162), Sütude (Çirkinliğin Esrarı: 1255-1261), Belkıs (Dünyanın Nizamı: 1269-1273), Peride (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Raika (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Celile (Uçurumun Kenarında: 1274-1277), Hamdune Hanım (Balkon: 309-1319), Resan (Balkon: 1309-1319), Peride (İhtiyar Olsam da / Mahçupluk İmtihanı: 1320-1363, eş (Bir Temiz Havlu Uğruna: 1368-1372).

Yukarıda Ömer Seyfettin'in 160 hikâyesinde yer alan yaklaşık 110 kadın tespit edilerek çeşitli açılardan tasnif edilmiştir. Millî Edebiyat Hareketi (1911-1923)'nin öncülerinden Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki bu kadınlar, yazarın makalelerindeki kadın görüşünün aksine özellikler taşıdığı görülmektedir. Hikâyelerinde Ömer Seyfettin, hayatın her kesiminden kadınlara yer vermiş ve bu kadınları belirgin özellikleriyle okuyucuya sunmuştur. İnci Enginün, bunu şöyle ifade etmiştir:

"Ömer Seyfeddin için edebiyat hayat demektir ve hayat karmakarışıktır. İçinde birbirine zıt, çok çeşitli durumları bulundurur. Ömer Seyfeddin hayatın bu karışıklığını hikâyelerinde, gerçekten çok canlı hayat sahneleri halinde vermiştir. Bundan

dolayıdır ki hikâyeleri sadece yazıldıkları günlerin özelliklerini aksettirmekle kalmazlar, bugün de zevkle okunurlar. Bu hikâyelerde kadın-erkek münasebetleri, bâtil inançlar, çocukluk hatıralarından gelen çocuğun çevreyle münasebetleri, Türklük şuûru, mânâsız korkular ve kıskançlıklar başta olmak üzere çeşitli beşerî duygular işlenir (Enginün: 1985, 40)."

Kadınları, son derece cahil ve pasif ev kadınları olarak ele alan Ömer Seyfettin'in, hemen hemen bütün hikâyelerinde birtakım amaçlar güttüğü bilinen bir gerçektir. Kadınları bu şekilde olumsuz bir konumda göstererek dönemindeki Türk kadınlığının durumuna dikkat çekmiş olmalıdır.

Erişenler'in şu değerlendirmesi Ömer Seyfettin'in kadın tipleri hakkında oldukça yerinde bir tespittir:

"Ömer Seyfettin toplumdaki tüketici kadın tiplerini başarı ile çizer. Fon Sadriştayn'ın boşadığı Türk karısı, -ihtiyatla söylüyorum- Fon Sadriştayn'a göre savurgandır. Harem'deki nazan, Birdenbire'deki Ahter, Korkunç Bir Ceza'daki İstanbul'da yaşayan köylü Gülsüm, Yüksek Ökçeler'deki Hatice Hanım, Havyar'daki ana kız, Tos'daki Fatma Hanım, Nezle'deki Masume Hanım ve elbette Aşk Dalgası ile Bir Temiz Havlu Uğruna adlı öykülerde tasvir edilen kadınlar ister evli, ister dul olsunlar, ister kocalarının parasını, ister babalarından kalan mirası yesinler hepsi, hepsi birer tüketicidirler (Erişenler, 1972: 34).

Uğurcan da şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

"Ömer Seyfettin, farklı karakterlerde, farklı zihniyetlerde, farklı millet ve sosyal gruplara mensup birçok kadın kahraman yaratmış, pek çok hikâyesinde vermek istediği mesajı onlar vasıtası ile hikâyelerindeki şahıs repertuarını zenginleştirmiş, aynı zamanda onları kişileştirirken çeşitli yollardan faydalanarak ifadelerine değişik çeşniler katmıştır (Uğurcan, 2012: 283)"

Sonuç

Yukarıda Ömer Seyfettin'in hikâyelerine konu olmuş kadınlar, çeşitli bakımlardan tasnif edilerek bazı tespitlerde bulunuldu. Bu tasnif ve tespitlere bakarak Ömer Seyfettin'in kadın algısının Milli Edebiyat Hareketi (1911-1923)'nin aksine bir yönde olduğu görülebilir. Çünkü Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde kadınlar, bazen yaşlı, bazen genç, bazen de dul olarak yer alırlar. Hatta yazar, bazen kadınlardan isim vermeden anne, kız, kadın, hizmetçi kız, kaynana gibi ifadelerle bahsetmiştir. Ancak bu kadınlarda görülen ortak durum, üstü kapalı kalmış bir sorunun cevabı olmalarıdır. Çünkü bir yandan kadın sevginin, merhametin, yüceliğın, temsilcisiyken, diğer yandan düşkün, aciz, bağınaz, cahil, vurdumduymaz olarak ele alınmıştır. Bu durum beraberinde şu soruyu getirmektedir: "Ömer Seyfettin için Türk kadını tam olarak neyi ifade ediyor? Aslında Ömer Seyfettin kinayeli bir şekilde ideal Türk kadınının profilini mi çizmektedir, yoksa hikâyelerdeki kadınlar gerçekten yazarın gözünde yer edinmiş kadınlar olup, okuyucuya bu kadınlar üzerinden mesaj verme amacı mı gütmektedir? Burada her iki ihtimali de dikkate almak gerekir.

Yazarın hikâyelerindeki bütün kadınlar, pasif bir konumda ve genellikle etkilenen durumundadırlar. Bu etkilenme ile yazar, okuyucuya, kadınlar üzerinden birtakım mesajlar verir. Örneğın bu kadınlar, genellikle sınırlarının dışına çıkmak isteyen, ancak hikâyenin sonunda yazar tarafından kendilerine nerde duracakları bildirilen kişilerdir. Hatta bu kadınlar, kendi istedikleri değil, kendisine biçilen rollere uymak zorunda kalan figürlerdi. Bu durum bize dönemin kadınının statüsü hakkında bilgi verdiği gibi, Ömer Seyfettin olumsuz konumda gördüğü kadınları, olumsuz göstererek olumluyu öncelemek arzusunı gösterebilir. Bu söylediğimize iki tipik örnek verilebilir: *Yalnız Efe*'de Kezban, amacını ancak erkek kılığına girerek gerçekleştirebilir. Yine *Eleğimsağma*'da Ayşe de isteklerini gerçekleştirmek için erkek

olma hayali kurmaktadır. Çünkü bu iki kahraman da istediklerini kadın olarak yapma şansına sahip değildirlir.

Kısaca yazarın görmek istediği kadınlar, hikâyelerindeki kadınlar değil, bunların zıddı kadınlardır. Çünkü birçok hikâyesinde ironiyi ön planda tutan Ömer Seyfettin, ele aldığı çok sayıdaki olumsuz kadın tiplerini sunmak suretiyle II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı toplumundaki kadının yüceltilmesi gerektiği fikrini ortaya koyduğu açıktır. Hikâyelerinde genellikle evin içinde, hurafelere, bâtil inançlara bürünmüş, pasif kadın tipinin yerine, modern, bilgi ile donatılmış, sosyal hayatta aktif rol üstlenmiş bir kadın modelini okuyucuya dolaylı olarak önermektedir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan (1995), *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923 İnkılâp Kitabevi*, İstanbul.
- BANARLI, Nihad Sami (1998), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.2, MEB, İstanbul.
- DOĞAN, Sabiha (2012), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Aydın Kadınlar, Şair ve Yazarlar (1850 -1950)*, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- ENGİNÜN, İnci (1985), *Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri*, *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, s.37-49, Ankara.
- ENGİNÜN, İnci (2001), *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- ENGİNÜN, İnci (2012), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1925)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- ERİŞENLER, Satı (1972), *Ömer Seyfettin'e Göre Kadın*, Güven Mat., Ankara, Ankara.

- POLAT, Nâzım Hikmet (2005), *Rûbab Mecmuası ve II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kültür, Edebiyat Hayatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- POLAT, Nâzım Hikmet (2015), *Ömer Seyfettin - Bütün Hikâyeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- POLAT, Nâzım Hikmet (2016), *Ömer Seyfettin - Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve çeviriler)*, TDK Yayınları, Ankara.
- UĞURCAN, Sema (2012), *Edebiyatımız II – Yazarlar, Meseleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul.